

Az élet vize

Lassanként virrad. A hegyoldalból tiszta forrás csörgedezik. A hajlatban nagy tó vize csillog. Feldereng a hajnal. Egy idős és egy fiatal mari jön. Mindkettő keménykötésű, nyílt tekintetű.

IDÓS MARI: Fiam, hajnalonként gyere ki ide a forráshoz inni... Mosd meg benne arcod, füled, szemed... Ilyentájt jókor reggel a forrásból az élet vize folyik... Mikor már melegen süt a nap, fürödj meg a tóban. Ha így teszel, nem fog rajtad se a verő szem, se az éles nyelv. A hideg nem mar, a hőség nem tikkaszt.

IFJÚ MARI: Engem már most se győz le senki. Nézd csak, apám, ott megy egy medve. Nem ijedek meg tőle. *(Futásnak ered.)*

IDÓS MARI *(nézi)*: Balga fiú... Birokra kél a medvével... S mekkora medve... Mint egy kisebbfajta ló... Birkóznak... Jaj, fiam... Összemorzsol a medve... Segíteni kellene... *(Indulni készül.)* Nem kell... Maga is elboldogul... A medve már fárad... Ó... Már le is gyúrte...

IFJÚ MARI *(közeledik)*: Nézd, apám, vége a medvének... A nyúzás a te dolgod, de a bőrt segíték hazavinni. *(Mindketten elindulnak.)*

HIDEGLELÉS *(közeledik)*: Brrr... Milyen erős ember... Hogy leütötte a medvét... Rettenetes erős... Ezért szerette meg az isten lánya, s ezért ereszkedik le hozzá minden áldott nap... Az ördögét, az égben kicsordulhat az ember nyála: az isten lánya semmibe se veszi... Brrr... Énrám ugyan rám se néz az isten lánya... Brrr... Hej, ha ez a mari egyszer a kezembe kerülne, derekasan kiráznám... Brrr... Akkor megtudná, mi az a hideglelés... De nem, nem futja rá az erőmből... Brrr... kél a nap. Nem szeretem a napsugarat. Brrr... csak a mocsárban, a sás között mohába bújva jó. Brrr... *(Elmegy.)*

A hegy oldalában levő nyílásból két ovda bújik elő. Hajuk a sarkukig ér, lábfejük fordítva áll. Egyikük öreg, a másik fiatal.*

FIATAL OVDA: Keserves dolog nyár idején a föld mélyében lakni, csak a szabadban jó élni.

ÖREG OVDA: Tán rossz a lakásunk? Környes-körül szebbnél szebb kő fénylik... Az asztalunk, a lócánk színezüst. Nap helyett gyöngycsomó világít.

FIATAL OVDA: A szebbnél szebb kő, ezüst meg gyöngy nem ér fel a fényes nappal. Nézz körül, micsoda szép hely...

ÖREG OVDA: Ember vagy tán, hogy a szép helyben gyönyörködj? Ha egyszer ovdák vagyunk, isteni vér folyik bennünk... Az isten öccsének lányai vagyunk...

FIATAL OVDA: Akkor meg mért bánik így velünk az isten? Mért haragudott meg ránk? Meddig kell még így élnünk? S mit számít az, hogy csak úgy, az ő megkérdése nélkül kijöttünk a szabadba? Az ő lánya is lejár a földre... Azt mért nem zavarja el az égből...

ÖREG OVDA: Hallgass, te ostoba... Az isten ítéletét te nem bírálhatod... Nézd csak, mi az ott...

FIATAL OVDA *(örvendezve)*: Úgy látom, az a mi fehér lovunk... Gyerünk, vágatassunk megint egyet. Ó, hogy szeretek lóháton száguldani!

ÖREG OVDA: Ha szeretsz, hát gyerünk... Én is szeretek vágatni. *(Elindulnak.)*

Fentről, a faágak közül selyemhinta lóg le, az isten lánya ereszkedik lefelé. Ereszkedtében dalol:

* Mari mitológiai nőalak. Mellük olyan hosszú, hogy átvetik a vállukon, az oldaluk pedig lyukas. Nagyon szeretnek a lovon háttal ülve vágatni.

Langyos szél fúj, hajnallik,
vörösfenyő lehajlik,
vörösfenyő ágai közt
fürge mókus iramlik.

Vörösfenyő magos nagyon,
selyem hinta szállós azon,
selyem hintán jókedvében
hintázik egy szép hajadon.

ISTEN LÁNYA (leugrik a hintáról, megáll a domboldalon): Ó, milyen szép a föld: lám, a forrás kristályvize akár az ezüst, a tóval nem tud betelni a szem, ha meg felmegy az ember a dombtetőre, bárhová néz, szebbnél szebb fák nőnek... Nem tudod megállni, hogy le ne szállj a földre... Hogy is állhatná meg az ember, hisz itt az a legény... Ha a szemébe nézel, mennyben érzed magad; ha meg átölel, elfelejtetted a mennyországot... Erős, mint a fiatal tölgy, sudár, mint a jegenyefenyő... (Felül a hintára, s hintáztatva dalol:)

Tengersok csillag ragyog az égen,
földig leér a sugaruk.
Tengersok virág terem a réten,

égig felér az illatuk.
Egy legény van a földkerekségen,
mindig csak reá gondolok.

IFJÚ MARI (jön, amint az isten lányát meglátja, dalba kezd):

Szemed fényét csillag adta,
orcád pirját alma adta,
karcúságot nádszál adta,

szőkeséged lencsész adta.
Nem is anyától szakadtál,
fényes égből leszállottál.

ISTEN LÁNYA (leugrik a hintáról, megöleli a legényt): Hogy megvárakoztattál! Azt imént szálltam le... Apám Keremethez* akar adni... Nem megyek Keremethez, én téged szeretlek... Nem megyek többé vissza az égbe, örökre nálad maradok... Ha nem hiszed, idenezz: visszaküldöm a hintámat. (Megrázza a hintát, a hinta eltűnik a magasban.)

IFJÚ MARI (átöleli az isten lányát): Ha örökre leszálltál, jól van; én is nagyon szeretlek... Hogyne szeretnélek, ha ilyen szép vagy...

ISTEN LÁNYA: Ha szeretsz, miért nem vártál, mikor leereszkedtem? Elfelejtkeztél róla?

IFJÚ MARI: Nem, kedvesem, sose felejtkezem el a leszállásodról. Hallgasd csak, elmondom, miért késtem meg... A fehér lovunk, akárhányszor csak kicsapjuk a legelőre, mindig tajtékosan, elfáradtan jön meg. Apám aztán lesbe állt. A fehér lovunkon az ovdák száguldoztak. Ezért aztán apám megparancsolta, hogy szurkot kell önteni a ló hátára. Így is tettem, a ló hátára szurkot öntöttem. Most aztán az ovdák nem ússzák meg, hogy a ló hátán be ne menjenek a faluba. Apám majd móresre tanítja őket.

ISTEN LÁNYA: Nini, nézd csak... Hogy vágatnak azok ott ketten, háttal ülve a lovon.

IFJÚ MARI: Most nem ússzák meg, hogy a fehér ló be ne vigye őket a faluba... Gyere, kedvesem, menjünk a szüleimhez.

ISTEN LÁNYA: Menjünk... (Elmennek.)

KEREMET (jön): Itt sincs... Hová mehetett?... Bárhol keresem, sehol sincs... Az isten beleegyezett, csak a lánnyal kell szót érteni. Az angyalok azt mondták: — A lány leszállt a földre. Mostanában igen megszerette a lány a földet: egyre itt mászkál... Ha feleségül veszem, nem engedem ennyire szabadjára: az asszonyt keményen kell fogni... (Körülnéz.) Hol keressem? (Megáll, töpreng.) Nehéz meglenni feleség nélkül: eljön az éjszaka, nem jön álom az ember szemére, nappal nem halad dolga...

OVDAHANG: Ajjajj... Agyonüt... Ne bánts...

KEREMET (arra néz, amerről a hang jön): Mi a csoda az?... Miért kergeti annyira az a mari az ovdákat?... Errefelé futnak... Elrejtőzöm a fák között, onnan nézem, mi történik. (Elindul.)

Kisvártatva jajveszékelve érnek oda az ovdák. Nyomukban fut egy hosszú husánggal a mari. Az ovdák a fák közé menekülnek, aztán bebújnak az odájukba.

* Mari mitológiai alak, gonosz szellem.

MARI: Ó, hogy elfáradtam... Átkozottak... Azért neveltem tán a lovat, hogy ők száguldozzanak rajta. Valósággal agyongyötörték. No, de várnak otthon, mennem kell... *(Útnak indul.)*

ÖREG OVDA *(kidugja a fejét az odúból)*: Mari, légy átkozott. Amiért minket, az isten rokonait, megvertél, ne láss soha jót az életben... A gyereked, a gyereked gyerekei, meg azok gyerekei is átkozottak legyenek. Hűsz családnál ne szaporodjanak többre az utódaid, magad meg egész életedben nyavalyáktól gyötörve örömtelenül tengődj...

MARI: Mit karattyolsz megint... Tán keveset kaptál?... *(A husángot magasra emelve odafut. Az ovdá bebújik az odújába. A mari útése a köveken csattan.)* Az átkozottak, még nekik áll feljebb... Míg utánuk futkárosztam, nem haladt a dologom... *(A husángot elhajítja, és megindul hazafelé.)*

KEREMET *(előjön, és odamegy az ovdák odújához)*: Hej, ovdák, ovdák... Gyertek ki, elment a mari.

FIATAL OVDA *(kidugja a fejét)*: Te ki vagy?

KEREMET: Nem tudod?... Keremet vagyok... Mi bajotok volt a marival?

FIATAL OVDA *(kijön a szabdába)*: Az az ostoba mari úgy félti a lovát...

ÖREG OVDA *(kijön)*: Olyan jó járású lova van.

KEREMET: Aztán miért átkoztad olyan kegyetlenül? A gyerekei gyerekeit is megátkozta. Annyira megvert benneteket? *(A fiatal ovdá felveszi a mari husángját, s a hátára húz Keremetnek. Keremet nagyot ugrik.)* Ó, jaj... Miért versz engem?

FIATAL OVDA: Látod, te már egy ütéstől is odavagy.

ÖREG OVDA: Rajtunk bizony nem csak egyszer húzott végig a mari.

FIATAL OVDA: Látod, itt ütött meg, ott ütött meg, amott ütött meg!... Egész testem sajog tőle...

ÖREG OVDA: Nincs semmi értelme, hogy fecsegéssel töltsük az időt. Itt tovább nem maradunk, elmegyünk innen. Szedjük a sátorfánkat!

KEREMET: Hová mentek? Olyan helyre, ahol nem él mari? A kénkö hegyre... Jártatokban-keltetekben nem láttátok-e az isten lányát?

FIATAL OVDA: De láttuk.

ÖREG OVDA: Csiba te, mit ütöd bele az orrod! *(Keremethez:)* Az isten lánya nem lány már: ma asszony lett belőle... *(A Fiatal Ovdához:)* Gyerünk, menjünk. *(Bebújnak az odúba.)*

KEREMET *(meglepődve)*: Mit mondott? Hogy mondta? Azt mondta, hogy asszony lett belőle. Ki felesége lett? *(A távolba néz.)* Amott két ember jön... Az egyik lány vagy mi. Igen, lány. De ki a másik. A másik meg egy ifjú mari... A lány a mari felesége lett? Nagy beszélgetésben vannak. A fa mögé állok, hogy kihallgassam, mit beszélnek... *(Elmegy.)*

Kisvártatva odaér az ifjú mari meg az isten lánya.

IFJÚ MARI: A földi ember, ha idejön ehhez a forráshoz, nem mulasztja el, hogy ne igyon belőle, hogy meg ne mossa szemét, arcát benne. Hajnalban az élet vize folyik ebből a forrásból. Aki ivott az élet vizéből, azon nem fog semmiféle betegség.

ISTEN LÁNYA *(megöleli az ifjú marit)*: Ó, kedvesem, mennyire szeretlek! Mint a piros hajnal, olyan az orcád, mint a kincstárnoké, olyan az eszed...

IFJÚ MARI: Te magad vagy olyan szép, mint a hasadó hajnal. A kezéd lágy, mint a langyos szellő, az ajkad édes, mint a szamóca leve. Mondd, mért szeretsz te engem?

ISTEN LÁNYA: Azért, kedvesem, mert nincs náladnál szebb.

IFJÚ MARI: Ó, galambom, minden szavad igaz gyöngyöt érő... Magam se akarok hinni a boldogságomnak. Az jár az eszemben, hogy egyszer csak itt hagysz és visszamész az égbe.

ISTEN LÁNYA: Mért beszélsz így, kedvesem?... Én sohasem válok meg tőled... *(Dalol:)*

*Felmentem a hegyháttra,
le az eprés tisztásra.
Hegyen átál ki tud menni?
Epret ki nem kíván enni?*

*Szép szeretőm, dali legény,
mindig teveled legyek én!
Mégvágyok én eper nélkül,
de nem te látásod nélkül!*

KEREMET *(előlép)*: Ha-ha-ha!... Milyen mulatságos... Milyen nevetséges... Az isten lánya leszállt a földre, földi emberrel járkál, embert ölel, őt is ember módjára ölelik... Mulatságos!...

IFJÚ MARI: Te ki vagy?

KEREMET: Én az isten bátyjának a fia vagyok! Az én nevem Keremet! A félvilág az én birtokom... Te mért mocskoltad be ezt a lányt, az én jövődöbelimet? Miért érintetted még a mocskos kezeddél?

IFJÚ MARI: Én nem vagyok mocskos, te magad vagy az! Menj oda a vízhez, s nézd meg benne az arcod! Azt mondod, hogy az isten fajtájából való vagy. Ilyen mocskos lenne az isteni nemzetség?

KEREMET *(odamegy a vízhez, megnézni magát, aztán gyorsan visszafut)*: Átkozott! Nem elég, hogy bemocskoltad a jövődöbelimet, velem is ezt tetted. Hara-gomban lettem ilyen! Átkozott. Míg csak megleszel, nem hagyok békét neked, nem lesz jó sorod!

ISTEN LÁNYA: Minket megvéd apánk, az isten, nem engedi, hogy rosszat tegyél.

ISTEN HANGJA *(felülről)*: Lányom! Lányom, hol vagy?

ISTEN LÁNYA *(féltében a mari ifjúhoz simul)*: Jaj, mit csináljak?! Apám keres.

IFJÚ MARI: Gyere, menjünk a házukba, hiszen a feleségem vagy.

ISTEN HANGJA: Lányom!... Lányom, hol vagy.

ISTEN LÁNYA: Itt vagyok!...

ISTEN HANGJA: Mit keresel ott? Itt az ideje, hogy visszagyere az égbe!

ISTEN LÁNYA: Én nem akarok felmenni az égbe... Nem tudok...

ISTEN HANGJA: Miért?

ISTEN LÁNYA: A hintám felszaladt!

ISTEN HANGJA: A hintád leereszkedik!

IFJÚ MARI: Ne menj fel az égbe. — Sohasem válok meg tőled — azt mondat. Ha felmész az égbe, többet nem szállsz le hozzám...

ISTEN LÁNYA: Ne búsulj, holnap megint leereszkedem. Mindent elmondok apámnak. Ó leenged majd hozzád. *(A hinta leereszkedik. Az isten lánya odamegy:)* Ne búsulj, holnap is leereszkedem!

ISTEN HANGJA: Kivel beszélsz ott?

ISTEN LÁNYA: Jól van, jól van, megyek már!... *(Felül a hintára, s miközben emelkedik felfelé, énekel:)*

*Szép szeretőm, dali legény,
mindig teveled legyek én!*

*Mégvágyok én eper nélkül,
de nem te látásod nélkül!*

Lemegy a nap. Sötétedik.

KEREMET *(nevet)*: Ha-ha-ha! Asszony — akár ember lánya, akár isten lánya — mind egyforma. Nemrég még fennen mondta, hogy: „sose válok el tőled”, s amikor legnagyobb szükség lett volna rá, kerekét oldott... No, szép öcsém, most vigyázz!... *(A marihoz lép, és nekiesik. Birkóznak.)*

HIDEGLELÉS *(közeledik)*: Brrr. Lemegy a nap, most már én is előjöhettek... *(Meglátja a marit és Keremetet.)* Brrr. Ezek meg mit huzakodnak itt? *(Körbejár.)* Brrr. Ez meg, ha nem csal a szemem, az én erős marim, hát a másik kicsoda?... *(Megfordul.)* Brrr. Ez meg, úgy látom, Keremet. Mi ütött beléjük? Brrr... No igen, Keremet nagyon megharagudott a marira... Eljött az ideje, hogy jól kirázam ezt

a marit, most itt az alkalom... Brrr. Keremettel együtt legyőzzük... Brrr. *(Odamegy és hátulról ragadja meg a marit.)*

IFJÚ MARI: Hátulról meg ki akaszkodik belém? *(Teljes erejéből odavág a jobb kezével.)*

HIDEGLELÉS *(arrébb hemperedik)*: Brrr. Milyen borzasztó erős!

IFJÚ MARI *(öklével homlokon vágja Keremetet)*: Tágulj a közelemből!...

KEREMET *(egy tölgyfa tövéhez tántorodva)*: De kegyetlen erős vagy! *(Felkél.)*

HIDEGLELÉS: Ravaszsággal kell kifogni rajta... Brrr.

KEREMET: Hidegtelelés, te hátulról ragadd meg!...

Hidegtelelés és Keremet nagyon szorongatják a marit. Keremet elülről támad rá, Hidegtelelés pedig mindig hátulról esik neki, de sehogy sem bírnak a marival.

KEREMET: Így nem megyünk vele semmire, nézd, hogy kell vele elbánni. *(Felmarkol egy csomó homokot, s a mari szemébe szórja.)* Egész életedben dörzsöld a szemed!...

IFJÚ MARI: Jaj!... *(A szemét dörgöli.)*

HIDEGLELÉS *(hátulról lefogja a marit)*: No, most megvagy! Tőlem többé nem szabadulsz.

IFJÚ MARI *(megüti Hidegtelelést)*: Ne gyere közelebb!

HIDEGLELÉS *(felhemperedik)*: Brrr. Kegyetlen erős!...

KEREMET *(megböki a marit)*: Horpadjon be a mellcsontod!

FIATAL MARI: Jaj! *(Hátratántorodik, s véletlenül rálép a husángra.)* Éppen erre volt szükségem. *(Felemeli a husángot.)* Most majd megtanítlak én benneteket! *(Csépelni kezdi őket.)* Ez kell nektek! *(Keremet és Hidegtelelés a fák közé menekülnek.)*

IFJÚ MARI *(a szemét dörzsöli)*: Átkozott Keremet, homokot szórt a szemembe... Nem tudom kinyitni... Meg kellene mosni a forrásban... A forrást sem látom. Merre van a forrás? *(A forrást keresve eltávolodik tőle.)*

Keremet és Hidegtelelés előjönnek. Keremet valamin nagyon töri a fejét.

HIDEGLELÉS: Brrr... Átkozott mari... Nagyon fájóست tud ütni... Brrr. Min töprengsz, Keremet? Azon, hogyan lehetne legyőzni a marit? Én tudom, miért nem lehet legyőzni. Ebből a forrásból mindig az élet vizét issza, aztán a tóban fürdik. Nekünk először azt a forrást meg a tavat kell eltüntetnünk. A forrás száját kővel betömjük és homokot szórunk rá, a tavat meg tele kell dobálni szeméttel. Ha nem lesz a forrás meg a tó, a mari elsenyved.

KEREMET: Igazad van, ezt kell tenni. Én magam hallottam, amint nemrég a forrást meg a tavat dicsérte. Hidegtelelés, te homokot hordj össze, én meg követ hozok...

Hidegtelelés a homokot hordja csomóra. Keremet meg egy nagy követ cipel oda, és eltömítik a forrást.

KEREMET: Így kell ezt csinálni. Be kell taposni, hogy a helyét se lehessen megtalálni. *(Tapossák.)*

A holmijukkal a hátukon az ovdák jönnek.

ÖREG OVDA: Sötét van. Senki se látja, hogy elmegyünk. Messzire megyünk. Ide soha nem jövünk vissza. Legyen átkozott ez a hely!...

FIATAL OVDA: Átkozott legyen!...

ÖREG OVDA: Az itt élő mariknak soha semmi jóban ne legyen részük!

FIATAL OVDA: Semmi jóban ne legyen részük.

ÖREG OVDA: Legyen átkozott a nép, legyen átkozott a nép!

MINDKETTEN: Legyen átkozott, átkozott, átkozott!... *(Elmennek.)*

KEREMET: Jól van. A forrásnak vége, most már a tavon a sor...

*Keremet és Hideglelés szemetet hánynak a tóba. Különféle hangok hallatszanak.
Bagoly vihog, farkas üvölt:*

— U-hu-hu-ho-ho!...
— Hi-hi-hi-ha-ha-ha!...
— U-u-u!...

Környes-körül sötét van. Ijesztő a világ.

(Függöny)

Cseremiszből fordította: BERCZKI GÁBOR
A verseket RAB ZSUZSA fordította

Szergej Csavajn (1888—1942) cseremiszi költő, dráma- és prózaíró, a cseremiszi nemzeti irodalom megteremtőinek egyike. Termékeny író, életében több mint tíz önálló könyve látott napvilágot. A személyi kultusz áldozata. A XX. kongresszus után rehabilitálták. Nemrégiben jelent meg összegyűjtött műveinek ötkötetes sorozata. Hazájában múzeumot és utcát is neveztek el róla.

G. MIKAJ

A forradalom dicsérete

*Magas eget, magas eget hattyú hasítja,
Szinezüstként szikrázik a szárnya.
Okos fejét megrázza, hangja szól sivitva,
A magas ég megzendül szavára.
Nyelve mint a selyem, hangja éles, tiszta,
A nép ébredve hunyorog és bámul —
„Mi az?” — kérdi — a hang riogat és biztat
S feltépi az alvót nehéz álmából.*

*Telt az idő, múlt az idő s íme lassacskán
Szemünkről lehullt a fekete hályog.
Mi kell a szegénynek: tisztán láttuk most már,
Nyelvünk nem hebeg, fejünk nem kóvályog.
Egek alatt a hattyú ragyog röptében:
Dehogyan fárad el, dalol örömeiben.
Földkerekség népe, javadat megértve
Áldjad ezt a hattyút, úgy tekints a fénybe!*

BERECZKI GÁBOR szövegéből
fordította: KEPES GÉZA

G. Mikaj (1885—1944) cseremiszi költő. Cseremisziül az elsők között kezd verselni, irodalmi tevékenysége 1917 előttiől datálódik.

V. KOLUMB

Kései találkozás

*Akkor a lovak is
behívót kaptak.
Mint regruták, a fiatal csikók
mezőn széjjel karéjozva dobogtak,
rengett a föld, rengtek a házikók.*

*A vén lovak
a nyomukba szegődve
kocogtak, elhagyva az ügetést.
Farkasprédának, vagy a tüzesőbe
az öreg lónak nem oly sietős.*